

da det, som de fleste ved, er lettere at anvende trykte end håndskrevne breve, er den alligevel blevet flittigt anvendt. Den gamle udgaves svagheder viser sig imidlertid at være langt større, end Hemming Skat Rørdam medgav. Erik Nørr påpeger, at han udelod så mange som 200 breve og ikke kun fra den sidste periode af de to præsters liv, hvilket var det indtryk, man fik af hans forord. Han har i mange tilfælde til og med udeladt dele af breve, og flere gange har han skrevet om i brevene, hvis der blev anvendt udtryk, som han ikke fandt passende eller som kunne give et »forkert« billede af de to venner. Det meste af dette gjorde han uden at markere, at han så at sige blandede sig i Otto Møllers og Skat Rørdams samtale. Det er således et meget redigeret billede af de to teologer, som har været genstand for den senere store forskerinteresse. Det er derfor med stor taknemmelighed og glæde, at man modtager Erik Nørrs ambitiøse nyudgivelse. Denne er total og med noter og personregister, og den indeholder desuden en kort, men indholdsrig indledning.

De mange, som har anvendt disse breve i deres forskning, bør nu give sig tid til at kontrollere om det, de har anvendt, virkelig tilhører brevskrivernes verden, og om der findes andet i det tidligere ukendte brevmateriale, som kan bringe nyt lys over deres interesseområde. Efter selv at have set i brevene kan jeg forestille mig, at her findes oplysninger og holdninger, som kan interessere mange. De to præster tilhørte som sagt den vigtige, men også ret så brede grundtvigianske skole af danske præster. Det meste af livet talte de imidlertid fra ganske forskellige pladser inden for den danske kirke. Otto Møller var i mere end 30 år præst i Gylling syd for Odder i Jylland, mens Rørdam gjorde karriere i København og endte med at blive biskop over Sjællands stift. Begge reflekterede meget over deres egne erfaringer og over, hvad der skete i Danmark, og begge forsøgte på denne måde at sætte dagligdagen i forhold til deres kristne tro. Deres lange venskab gør, at de var ret så åbenhjertige i brevene. Man kommer altså tæt ind på to forskellige kristne liv i anden halvdel af 1800-tallet. Dette bliver særlig spændende, fordi der er tale om en overgangstid for kristendom og kirke, hvor religionen blev en stadig mere privat sag. Man udgik nu ofte fra individuelle tolkninger, som Rørdams, Møllers og andres, og ikke fra teologiske dogmer, og kirken mistede langsomt sin samfundsmæssige magt. Vi befinder os midt i sekulariseringsprocessen. Jeg kan derfor kun håbe, at denne appetitvækkende udgave af brevene ikke blot fører til vigtige korrektioner af tidligere billeder af de to teologer, men også til at der stilles nye, kulturhistorisk inspirerede spørgsmål til de to eftertænksomme herrer.

Hanne Sanders

IB GEJL (red.): Århus – Byens Historie, bind 3. 1870-1945. 377 sider med noter, ill. med fotos i farve og sort, kr. 400.

Århus skød op som Danmarks næststørste by i 1870'erne. Der er derfor nok at tage af, og dette bind er udtryk for en byhistorie, som tilfredsstiller både den lokale borger og den mere professionelt interesserede. Bogen er opdelt på en både tiltalende og oplysende måde. Jørgen Fink behandler under overskriften Byens Rum emner som byens vækst, trafik, planlægning og arkitektur. Derefter kommer et kapitel af Bodil Olesen om livsformer og -forhold med titlen Byens Mennesker. Det er interessant og indlevende, et billede til en længst svunden tid, som dog ikke er længere væk end mine forældres og bedsteforældres. Der-

efter kommer tre kapitler under fællesbetegnelsen Byens Liv: om erhvervsudviklingen (v. Erik Korr Johansen), om kultur og fritid (v. Ib Gejl), om skole og uddannelse (v. Henning Spure Nielsen). Sluttelig er der et kapitel om forvaltningen og det politiske liv v. Henning Fode.

Det er en rigtig god byhistorie, som har sin styrke i den måde, hvorpå den grundige gennemgang af de institutionelle rammer føjes sammen med en fornemmelse for livsvilkårene. Beskrivelsen af boligens indretning og ændringerne i den side 89-95 er forbilledlig. Jeg synes nok, at det politiske liv og valgene er for meget set ovenfra, ikke fra de vælgere, der skulle sætte deres kryds, og den offentlige stemmeafgivelse før systemskiftet giver muligheder for at vurdere vælgernes valg nærmere. Ellers er min eneste rigtige anke, at der mangler nogle ordentlige kort.

Dan H. Andersen

NETE BALSLEV WINGENDER: Firkløveret og ildsjælene. Dansk Sygeplejeråds historie 1899-1999. København. Dansk Sygeplejeråd, 1999.

I anledning af sit 100-årsjubilæum har Dansk Sygeplejeråd (DSR) udsendt et pragtværk om sin historie. Bogen er skrevet af historikeren Nete Balslev Wingender, som var ansat i foreningen 1993-99. Det er et rigt illustreret tobindsværk på 405 store sider. Prisen 275 kroner viser, at Dansk Sygeplejeråd ikke kun har betalt den forskning, som ligger bag, men også har givet et klækkeligt tilskud til selve udgivelsen. DSRs historie er et emne, der stort set ikke er skrevet om tidligere, og bogen er dermed et velkomment bidrag til vores viden om sygeplejerskernes historie.

Bogen er velskrevet og letlæst og rummer mange konkrete skildringer af selve organisationens historie. Udviklingen i foreningens struktur og kampe om poster i foreningen beskrives grundigt. Mere interessant for udenforstående er måske foreningens bestræbelser på at samle sygeplejerskerne, og at arbejde for at sikre bedre arbejdsvilkår og større respekt om deres arbejde. Det senere optog foreningen især i de første år, hvor det handlede om at sikre, at sygeplejerskerne havde et vist niveau både uddannelsesmæssigt og sædeligt. Målet var at opnå statsautorisation, som sygeplejerskerne fik i 1933. Statsanerkendelsen gav dem dog ikke monopol på sygeplejearbejdet. For at opnå anerkendelse skulle man, foruden bevis på sin uddannelse, kunne opvise attest for »hæderlig og sædelig Vandel«. En attest, som først blev afskaffet i 1975. Sygeplejerskerne måtte i mellemkrigstiden kæmpe mod følgerne af, at faget blev opfattet som et kald: de måtte ikke fortsætte i faget efter at de var gift, de var tvungne til at bo på sygehuset og de havde ureguleret arbejdstid. Mere almindelige fagforenings-spørgsmål var også på dagsordenen såsom løn, pension, uddannelse og oprettelse af en arbejdsløshedskasse.

Efter at Kirsten Stallknecht havde overtaget formandsposten i 1968 profilerede foreningen sig i stigende grad som en kæmpende fagforening, der arbejdede for bedre løn- og arbejdsforhold. Ønsket om at vinde faglig anerkendelse viste sig i ambitionerne både på det uddannelsesmæssige, og som noget nyt på det forskningsmæssige område. Dansk Sygeplejeråd finansierede i 1981 oprettelsen af et forskningsinstitut og i 1990 ændredes sygeplejerskeuddannelsens formelle status fra mesterlære til studium og der blev etableret en kandidatuddannelse i sygepleje i Århus.

Nete Balslev Wingender afviser, trods emnet, at forholde sig til professions-